

...DIE! PLAGA NARODU! TO PRZEZ TAKICH JAK
...JAK DLA MNIE TO JEST NIENORMALNE! NIE MA NA TAKICH MIEJSCA W TYM KRAJU!
...TO JEST WBRĘW W NATURZE! CHORA IDEOLOGIA Z INTERNETU! TO JEST WBRĘW W NATURZE! CHORA IDEOLOGIA
...NIE MA NA TAKICH MIEJSCA W TYM KRAJU! JAK MOŻNA TAK WYGLĄDAĆ? NIEROBY! PLAGA NARODU!
...INTRUZI! WRACAJ DO SIEBIE! PLAGA NARODU! TO PRZEZ TAKICH JAK TY! INTRUZI! NIEROBY
...INTRUZI! WRACAJ DO SIEBIE! PLAGA NARODU! TO PRZEZ TAKICH JAK TY! INTRUZI! NIEROBY

O MOWIE nienawiści I HEŻCIE

O MOWIE NIENAWIŚCI I HEJCIE INTERAKTYWNA KSIĄŻKA

Copyright: Fundacja Humanity in Action Poland 2022

www.uprzedzuprzedzenia.org www.humanityinaction.org/poland

Pomysłodawczyni serii: Sylwia Vargas

Autorki: Gosia Kot, Monika Mazur-Rafał, Magda Szarota

Konsultacja merytoryczna: dr hab. Michał Bilewicz, prof. UW, Dominika Cieślukowska, Ewa Rutkowska

Współpraca w opracowaniu treści: Magda Bodzan, dr Tomasz Cebulski, Katarzyna Cimek, Natalia Grzankowska, Beata Janus, Hanna Jaśkiewicz, Dominika Kaszewska, Julia Konarska, Zuzanna Krzątała, Nina Łazarczyk-Biał, Dagmara Magryta, Joanna Matera, Julia Mardeusz, Larysa Michalska, Karolina Obońska, Joanna Pasymowska, Magdalena Pająk, Marcelina Rosińska, Eliza Rutynowska, Artur Wieczorek, Magdalena Wilczyńska, Joanna Zalewska

Opracowanie graficzne i ilustracje: Małgorzata Paluch-Nieźorawska, Emil Józwiak

Redakcja językowa i korekta: Dagmara Magryta

Książka jest adresowana do każdej czytelniczki i każdego czytelnika, bez względu na wiek. Szczególnie polecamy uczniom i uczennicom szkół ponadpodstawowych.

Publikacja powstała i została wydana w ramach projektu pt. „From Fellows to Activists. Space For Actions”, wspieranego finansowo przez Fundację Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość (EVZ) oraz projektu pt. „Hate Speech No More! Multipliers, Educational Tools And Grass-root Actions”, finansowanego w części przez Ambasadę Stanów Zjednoczonych w Polsce. Publikacja ta wyraża poglądy auterek, nie odzwierciedla stanowiska Fundacji EVZ ani Ambasady Stanów Zjednoczonych w Polsce.

This publication was created as a part of the project „From Fellows to Activists. Space For Actions” supported by the Foundation Remembrance, Responsibility and Future (EVZ) and the project „Hate Speech No More! Multipliers, Educational Tools And Grass-root Actions”, financed, in part, with funding from the U.S. Embassy in Poland. The views and opinions expressed herein should be understood to be solely those of the author(s).

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-NC-ND 3.0 PL).

pacyfika

Organizacje partnerskie/patronaty

Wydawca: Humanity in Action Polska

Wydanie Pierwsze, Warszawa 2022

Numer ISBN: 978-83-941197-9-9

Słowniczek

ABLEIZM

przekonanie, że osoby z niepełnosprawnościami są gorsze i stoją niżej w hierarchii społecznej niż osoby pełnosprawne; to postawa większości bez niepełnosprawności w stosunku do niepełnosprawnej mniejszości, nacechowana negatywnie w wyniku, m.in. dyskryminujących stereotypów.

ŹRÓDŁO: https://www.humanityinaction.org/wp-content/uploads/2019/11/19_pl_o-osobach-z-niepelnosprawnościami.pdf

ADULTYZM

dyskryminacja młodych osób ze względu na ich wiek, przejawiająca się w ich stereotypowym postrzeganiu, protekcyjnym traktowaniu; rodzaj ageizmu.

ŹRÓDŁO: <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/adultyzm.html>
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiTka7B6cz0AhXi-yoKHfmHANIQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fp्रेसsto.amu.edu.pl%2Findex.php%2Fse%2Farticle%2Fdownload%2F20831%2F20209&usq=AOvVaw2sFof6Z2G8td-54WTK4hXYw>

AGEIZM

dyskryminacja ze względu na wiek; termin początkowo był używany głównie w kontekście osób starszych i rynku pracy, następnie rozszerzony na inne grupy wiekowe i inne sfery życia społeczno-gospodarczego. Jego źródłem są przekonania, uprzedzenia, stereotypy dotyczące zdolności osób w różnym wieku do pełnienia określonych ról społecznych.

ŹRÓDŁO: <https://core.ac.uk/download/pdf/71969033.pdf>
https://bon.edu.pl/media/book/pdf/Badania_nad_wystepowaniem_zjawiska-OJ.pdf

ANTYCYGANIZM

rodzaj rasizmu, postawa nacechowana wrogością i uprzedzeniami wobec Romów i innych osób łączonych ze stereotypem „Cygana”. Jego przejawami są m.in.: przemoc, mowa nienawiści, wyzysk, stygmatyzacja i dyskryminacja.

ŹRÓDŁO: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/miedzynarodowy-dzien-romow-wrogosc-wobec-romow-w-europie-i-uznanie-przez-ue-68670253>
<https://publica.pl/teksty/mirga-kruszelnicka-romska-lekcja-historii-61822.html>

ANTYSEMITYZM

określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich; przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.

ŹRÓDŁO: Niewiążąca prawnie robocza definicja antysemityzmu IHRA została przyjęta przez 31 państw członkowskich IHRA w dniu 26 maja 2016 r:
<https://www.holocaustremembrance.com/pl/resources/working-definitions-charters/robocza-definicja-antysemityzmu-przyjeta-przez>
<https://sjp.pwn.pl/slowniki/antysemityzm.html>

CHRYSYANOFobia, CHRYSYTOFobia

niechęć lub strach wobec chrześcijaństwa; wroga postawa lub manifestowanie uprzedzeń wobec chrześcijan.

ŹRÓDŁO: <https://www.lexico.com/definition/christophobia>
<https://sjp.pl/chrystianofobia>
<https://nowewyrazy.pl/haslo/chrystianofobia.html>

DYSKRYMINACJA

to działanie i/lub sytuacja w której dana osoba lub grupa osób jest traktowana gorzej przez np. władze publiczne ze względu na swoją płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek czy orientację seksualną.

ŹRÓDŁO: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/czym-jest-dyskryminacja>

DYSKRYMINACJA POZYTYWNA

odmienne traktowanie osób z grup mniejszościowych, mające na celu zmniejszenie nierówności i wyrównywanie ich szans. Ma zapobiegać nierównemu traktowaniu lub wyrównywać związane z nim niedogodności. Jest stosowana czasowo, do momentu wyrównania szans.

ŹRÓDŁO: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/BIULETYN_RPO_Materialy_nr_78.pdf
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjo287p3sz0AhVypIsKHbavBbk4ChAWegQIEhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.gov.pl%2Fattachment%2Faf0a8f68-ab93-4c38-913f-6991ce65da51&usq=AOvVaw1JS_P6eyDi61l0Eb9RCcCG
<https://poradnik.interwencjaprawna.pl/dyskryminacja/>

FASZYZM

jest to skrajnie prawicowa doktryna polityczna wywodząca się z Włoch z okresu międzywojennego. Sprzeciwia się demokracji. Głosi kult państwa, terror państwowy. Podstawowymi cechami faszyzmu są militarizm, walka z odmiennymi ideologiami, pełna kontrola partii rządzącej nad każdym, nawet najbardziej prywatnym aspektem życia, a także w skrajnych przypadkach szowinizm i rasizm.

ŹRÓDŁO: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/faszyzm,3900060.html>

HOMOFOBIA

(od: 'homoseksualność' i 'fobia') – negatywne postawy i uczucia wobec homoseksualności lub osób postrzeganych jako lesbijki lub geje. Jest definiowana jako nienawiść, pogarda, uprzedzenia, niechęć, wstręt lub antypatia wobec osób homoseksualnych, może być oparta na irracjonalnym lęku lub niewiedzy, często wiąże się z przekonaniami religijnymi oraz może skutkować dyskryminacją, prześladowaniem i innymi rodzajami przemocy.

ŹRÓDŁO: https://www.humanityinaction.org/wp-content/uploads/2019/07/20_updated_LGBT_book_OdAdoZoLGBTQIAP.pdf
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/homophobia>
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Homofobia>

ISLAMOFOBIA

antyspołeczne uprzedzenie i dyskryminacja w stosunku do islamu oraz jego wyznawców; najczęściej mające podłoże polityczne.

ŹRÓDŁO: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Islamofobia>
<https://dictionary.cambridge.org/de/worterbuch/englisch/islamophobia>
<https://newhumanist.org.uk/524>

KLASIZM

dyskryminacja ze względu na przynależność do określonych klas społeczno-ekonomicznych, przejawiająca się w nierównym traktowaniu osób z klas uważanych za niższe (tj. zazwyczaj osób niezamożnych i należących do tzw. klasy pracującej).

ŹRÓDŁO: <https://classism.org/about-class/what-is-classism/>
<https://sjp.pl/klasizm>

KSENOFOBIA

pochodzące od greckich słów: *xenos* ('dziwny', 'obcy') oraz *phobos* ('strach', 'awersja') zjawisko oznaczające niechęć wobec obcych, nieznanych i innych, np. cudzoziemców, osób o innym kolorze skóry niż dominujący na danym terenie, wyznawców mniejszościowych religii itp.

ŹRÓDŁO: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia>

MANSPLAINING

termin najczęściej używany w odniesieniu do sytuacji, gdy mężczyzna udziela kobiecie wyjaśnień z obszaru, w którym sam posiada niewielką wiedzę, zakłada jej zupełną niewiedzę i robi to protekcyjnym tonem, czyli z wyższością i pobłażliwością.

ŹRÓDŁA: <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/mansplaining>
<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/mansplaining-definition-history>

NAWOŁYWANIE

jest to namawianie, skłanianie, zachęcanie, podżeganie, podburzanie.

ŹRÓDŁA: M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 256

OSOBY TRANSPŁCIOWE, TRANSSEKSUALNE

definiują swoją tożsamość płciową inaczej niż określa to ich płeć biologiczna, przypisana w momencie urodzenia. Tożsamość płciowa jest niezależna od orientacji seksualnej, co oznacza, że osoby transpłciowe mogą mieć różną orientację seksualną.

ŹRÓDŁA: https://www.humanityinaction.org/wp-content/uploads/2019/07/20_updated_LGBT_book_OdAdoZoLGBTQIAP.pdf
<https://www.collinsdictionary.com/de/worterbuch/englisch/transgender>
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Transp%C5%82ciowo%C5%9B%C4%87>
<https://www.belongto.org/youngpeople/support-in-polish/czym=-jest-transp%C5%82ciowosc/#:~:text=Trans%20to%20poj%C4%99cie%20o%20szerokim,p%C5%82ciowej%20innych%20ni%C5%BC%20to%C5%BCsamo%C5%9B%C4%87%20cisp%C5%82ciowa>

POLARYZACJA

zjawisko polegające na podziale społeczeństwa na bardzo zróżnicowane (np. pod względem dochodów, poglądów, pochodzenia) grupy społeczne, często postrzegane jako przeciwstawne sobie wzajemnie (2 przeciwne bieguny). Polaryzacja może mieć związek z radykalizacją postaw.

ŹRÓDŁA: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/polaryzacja-spoeczna;3959320>
<https://www.unescwa.org/social-polarization>
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199599868.001.0001/acref-9780199599868-e-1721>
<https://online.alvernia.edu/articles/group-polarization-social-psychology/>

POMÓWIENIE

może zostać dokonane ustnie, pisemnie, za pomocą rysunku, druku lub technicznych środków masowego przekazu (np. Internet), gestu lub mimiki. Musi odnosić się do jakiegoś postępowania lub właściwości, które mogą poniżyć daną osobę lub grupę osób w opinii publicznej. Będzie to np. zarzucanie komuś popełnienia przestępstwa, którego nie popełnił lub zarzucanie komuś niemoralnego zachowania, a także alkoholizmu, choroby psychicznej, zbrodni płciowego. Pomówienie może nastąpić przez podanie jakichś informacji lub powtarzanie pogłoski.

ŹRÓDŁA: M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 212

POPULIZM

zjawisko polegające na odwoływaniu się do poglądów, koncepcji aprobowanych przez większość społeczeństwa w celu zdobycia poparcia politycznego; często łączy się z manifestowaniem niechęci względem przekonanych osób postrzeganych jako elity (którym przeciwstawia się „zwykłych” ludzi) i roszczeniową postawą wobec tych osób oraz instytucji państwa.

ŹRÓDŁA: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/populizm;3960525.html>
<https://sjp.pwn.pl/sjp/populizm;2505164>
https://www.google.com/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjLhd22_PvuAhVxx4sKHUsHDZsQFjAJegQIDRAD&url=https%3A%2F%2Fjournals.akademicka.pl%2Fpoliteja%2Farticle%2Fdownload%2F680%2F660%2F&usq=AOvVaw3blg_WXITN5Y-ILERyJeNB

PROPAGOWANIE

prezentowanie danego ustroju w zamiarze przekonania do niego. Propagowanie może być połączone z pochwalaniem.

ŹRÓDŁA: M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 256

RASIZM/DYSKRYMINACJA RASOWA

uprzedzenie, którego podstawą jest rasa, charakteryzujące się obecnością postaw i przekonań o gorszej naturze osób przynależnych do innej rasy. Rasizm nie jest jedynie poglądem jednostek czy konkretnych grup, przekonanych o swojej wyższości rasowej nad innymi. Od lat 60. mówi się o instytucjonalnym charakterze rasizmu. Oznacza to, że rasizm odnajdziemy w funkcjonowaniu całego społeczeństwa i jego organizacjach, np. w policji, służbie zdrowia, polityce mieszkaniowej, edukacji czy mediach.

ŹRÓDŁA: <https://www.pah.org.pl/app/uploads/2021/02/RASIZM-bardziej-w-nas-czy-wokol-nas.pdf>
<https://sjp.pwn.pl/szukaj/rasizm.html>
<https://dictionary.cambridge.org/de/worterbuch/englisch/racism>

RZECZNICTWO

działanie na rzecz innych (np. seniorów, młodzieży, grup mniejszościowych) lub idei (np. praw człowieka, godności, sprawiedliwości społecznej), żeby zbudować poparcie dla ważnej sprawy społecznej lub/i przeciwdziałać negatywnym zjawiskom społecznym (np. mowie nienawiści i/lub hejcie). Można być też rzecznikiem grupy, której się jest przedstawicielem/ką.

ŹRÓDŁA: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/advocacy>
<https://dictionary.cambridge.org/de/worterbuch/englisch/advocacy>
<https://pl.wiktionary.org/wiki/rzecznictwo>

SEKSIZM

pogląd o wyższości jednej płci nad drugą. Według tego przekonania nierówność jest uzasadniana naturą lub kwestiami kulturowymi. Może dotyczyć wymiaru biologicznego, moralnego lub intelektualnego. Najczęściej pojęcie to stosowane jest w kontekście postrzegania kobiet ze względu na ich płeć. Jednak może być także używane w odniesieniu do negatywnego nastawienia, przekonań, działań wobec mężczyzn. Seksizm ma charakter oceny – odnosi się nie tylko do różnicowania, ale także do wartościowania osób ze względu na ich płeć.

ŹRÓDŁA: <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/J%C4%99zyk-rownoscowy.pdf>
<https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/seksizm-miedzynarodowa-definicja-przyjeta-przez-ra-de-europy/33fxz>
<https://dictionary.cambridge.org/de/worterbuch/englisch/sexism>

STEREOTYP

subiektywne, uproszczone przekonanie dotyczące pewnej grupy lub osoby (osób) do niej należącej. Stereotyp przypisuje wszystkim członkom i członkiniom danej grupy pewne cechy, postawy czy zachowania, generalizując i zacierając różnice pomiędzy poszczególnymi osobami. Stereotypy bazują na niewiedzy i lęku, a ich prostota i ogólność pozornie pomaga wyjaśniać rzeczywistość.

ŹRÓDŁA: https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/62/antydiskryminacja.pdf
<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/16029/1/014%20JOLANTA%20MILUSKA.pdf>
[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Postscriptum_Polonistyczne/Postscriptum_Polonistyczne-r2008-t-n1\(1\)/Postscriptum_Polonistyczne-r2008-t-n1\(1\)-s23-29/Postscriptum_Polonistyczne-r-2008-t-n1\(1\)-s23-29.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Postscriptum_Polonistyczne/Postscriptum_Polonistyczne-r2008-t-n1(1)/Postscriptum_Polonistyczne-r2008-t-n1(1)-s23-29/Postscriptum_Polonistyczne-r-2008-t-n1(1)-s23-29.pdf)
<https://sjp.pwn.pl/slowniki/stereotyp.html>

SZOWINIZM

skrajne przekonanie o wyższości danej osoby, grupy społecznej, narodu lub płci nad innymi; łączy się z pogardą lub wrogością wobec osób, które do niej nie należą.

ŹRÓDŁA: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/szowinizm.html>
<https://pl.wiktionary.org/wiki/szowinizm>

ŚRODKI MASOWEGO KOMUNIKOWANIA

wszystkie ogólnodostępne środki, za pomocą których współcześnie odbywa się przekazywanie informacji (radio, prasa, telewizja, Internet). Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, do środków masowego komunikowania należą „środki łącznie spełniające następujące kryteria: konieczności istnienia masowego odbiorcy, aktualności, krótkotrwałości informacji, publicznego dostępu do niej i szybkiego trwania na aktualności (przesłanka treści o charakterze masowym), przekazywania informacji w pewnym pakiecie, zinstytucjonalizowania nadawcy oraz istnienia tzw. gate-keepera (kontrolera przekazywanych treści, np. redaktora naczelnego)”.

ŹRÓDŁA: M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 212

TOTALITARYZM

pojęcie to zostało wprowadzone przez włoski faszyzm. Najogólniej oznacza system polityczny, w którym arbitralna władza państwowa kontroluje wszystkie zachowania społeczne. Władza ta realizuje swoją zamkniętą wizję ideologiczną za pomocą terroru. Cechami systemów totalitarnych są: jedna oficjalna ideologia, terrorystyczna kontrola policyjna nad obywatelami, podległość środków masowej komunikacji rządzącej partii.

ŹRÓDŁA: M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 256

TRANSFOBIA

nieuzasadniony lęk lub oparta na uprzedzeniach niechęć wobec osób transpłciowych, które nie identyfikują się z przypisaną im w momencie urodzenia płcią biologiczną i/lub związaną z nią płcią kulturową.

ŹRÓDŁA: <https://dictionary.cambridge.org/de/worterbuch/englisch/transphobia>
<https://pl.wiktionary.org/wiki/transfobia>

UPRZEDZENIE

negatywna postawa, najczęściej niechęć, wobec zdefiniowanej społecznie grupy i każdej osoby, która jest postrzegana jako jej członek lub członkini. Uprzedzenia oparte są na stereotypach i zawierają element emocjonalny, tj. osobiste odczucia danej osoby.

ŹRÓDŁA: https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/62/antydiskryminacja.pdf
<https://openstax.org/books/psychologia-polska/pages/12-6-uprzedzenia-i-dyskryminacja>
<https://www.rpo.pomorskie.eu/documents/10184/155604/Stereotypy.pdf/af8e2192-6ac2-466b-88b7-af3d8e2aefa8>
<https://www.collinsdictionary.com/de/worterbuch/englisch/prejudice>

ZNIEWAGA

obelżywa, ośmieszająca i niedająca się zracjonalizować wypowiedź, godząca w cześć i godność danej osoby. Może być dokonana słowem, pismem, znakiem, gestem. O zaistnieniu zniewagi decyduje kryterium obiektywne, czyli to, czy określone działanie wpisuje się w obowiązujące w społeczeństwie oceny i normy obyczajowe. Nie jest tu ważne kryterium subiektywne, czyli osobiste przekonanie danej osoby o urażeniu danymi słowami, gestem itp. Dla zaistnienia przestępstwa zniewagi nie jest konieczny żaden skutek. Adresat zniewagi nie musi się poczuć nią dotknięty, zniewaga nie musi nawet do niego dotrzeć.

ŹRÓDŁO: M. Mozgawa [w:] M. Budyń-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 216